

Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık, Ankara 1994, s. 242; Mahmut H. Şakiroğlu, "Çukurova Tarihinden Sayfalar I: Payas Ayamı Küçük Ali Oğulları", *TAD*, XV/26 (1991), s. 103-139; Yılmaz Kurt, "Çukurova'da A'yânlık Mücadelesi: Hasanpaşazâdeler", *TTK Bildiriler*, XV (2010), IV/1, s. 1259-1278.



YILMAZ KURT

KÜFREVÎ, Kasım

(1920-1992)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi,
siyaset adamı.



Kasım
Küfrevî

Bitlis'te doğdu. Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Pîr Muhammed Küfrevî'nin altı oğlundan en küçüğü olan Şeyh Abdülbâki Küfrevî'nin oğludur. Aile Küfrevî soyadını Siirt'in Küfra (Şirvan) köyünden dolayı almıştır. Babasının Sultan V. Mehmed Reşad döneminde Trablusgarp'a sürgüne gönderilmesinin ardından Cumhuriyet döneminde de 1926'da zorunlu iskâna tâbi tutulan aile İstanbul Üsküdar'a yerleştirildi. Kasım Küfrevî ilk ve orta okulun ardından İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Nakşibendîliğin kuruluşu ve yayılışına dair doktora tezini 1949'da bu fakültede tamamladı. 1950'de Demokrat Parti'den Ağrı milletvekili olarak meclise girdi. 1954 seçimlerinde aynı partiden tekrar milletvekili seçildi. Ertesi yıl gazetecilere yayımladıkları haberler dolayısıyla haklarında dava açılması halinde, haber konusu iddiayı ispat etme hakkının verilmesini öngören ve "ispat hakkı" diye bilinen mesele yüzünden Demokrat Parti'den istifa etti ve "İspatçılar" (19'lar) diye bilinen grubun içinde yer aldı. Aynı yıl kurulan Hürriyet Partisi'nde kurucu-yönetici olarak görev aldı. Daha sonra bu partiden ayrıldı ve 1957 seçimlerinde tekrar Demokrat Parti'den bağımsız Ağrı milletvekili oldu. 27 Mayıs 1960 İhtilâli'nde Yassıada'da yargılandı ve beraat etti. 1965'te Yeni Türkiye Partisi'nden 13. dönem, 1969'da Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden 14. dönem Ağrı milletvekili olarak mecliste bulundu. 14 Ekim 1973 – 12 Eylül 1980 tarihleri arasında Ağrı senatörlüğü yaptı. 3 Aralık 1992 tarihinde vefat etti, vasiyeti üzerine Eyüpsultan Mezarlığı'na defnedildi. Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca ve Almanca bilen Kasım Küfrevî bir kız çocuğu babasıydı.

Kasım Küfrevî bir taraftan siyasetle uğraşırken diğer taraftan Şark medreselerinin geleneksel eğitimini ihmal etmemiş, seleflerinden aldığı ilim ve tasavvuf icâzet-

lerini haleflerine devrederek bu metodu sürdürmüştür. Ağrı ve civar illerde tanınan, onlarca talebeye icâzet veren Molla Muhammed-i Kasorî onun medrese ilimlerinde icâzet verdiği önemli mollalardan biridir. Kasım Küfrevî'nin babasından aldığı icâzet silsilesinde Molla Halil Siirdî, Rafî, Fahreddin er-Râzî ve Gazzâlî gibi âlimlerin yer alması, Şark medreselerinin Nizâmîye medreselerinin bir devamı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ezher Üniversitesi'nin ilmî bir münazara için İslâm ülkelerinden ilim adamları talep etmesi ve Türkiye'de bu teklifin Kasım Küfrevî'ye yapılması sonucu kendisi mebus olduğu 1950'lerde bu münazaraya katılmıştır. Küfrevî'nin verdiği cevaplar münazara heyetinin başkanı Zâhid Kevserî'nin dikkatini çekmiş ve onun kim olduğunu öğrenince yanına oturtmuş, daha sonra evinde misafir ederek hadis ilmi alanında ve bir hadisin yazılı râvisi olma konusunda kendisine iki icâzet vermiştir.

Kasım Küfrevî'nin tarikat silsilesi Şeyh Abdülbâki, Şeyh Abdülhâdî, Pîr Muhammed Küfrevî, Seyyid Tâhâ Hakkârî vasiyetiyle Hâlid el-Bağdâdî'ye ulaşır. Birçok kişiye hilâfet vermiş olan Kasım Küfrevî, yerine büyük amcası Şeyh Abdurrahman'ın torunlarından Patnoslu Şeyh Abdülvahap Küfrevî'yi (ö. 2010) tayin etmiştir. Küfrevî'nin 146'sı yazma, 3679 eser ihtiva eden kütüphanesi kızı Semra Nasırlı tarafından 2006 yılında TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Koleksiyonun tamamına yakını Arapça, Osmanlıca, İngilizce ve Farsça eserlerden oluşmaktadır ve İslâm diniyle ilgili temel kaynakların genelde ilk baskıları mevcuttur.

Eserleri. 1. *Nakşibendîliğin Kuruluş ve Yayılışı*. Türkiye'de Nakşibendîlik üzerine yapılmış ilk ilmî çalışmadır. Konuyla ilgili araştırmalarda kaynak olma özelliğini hâlâ sürdüren eser henüz yazma halinde saklanmaktadır (İÜ Türkiyat Araştırma

Merkezi, nr. 337; İSAM Ktp., nr. 201491). 2. *Hazreti Peygamber'e Dil Uzatılanlar*. M. Rodinson'un *Mahomet* adlı kitabına red-diye olarak yazılan risâlede şarkiyatçıların ve müslüman âlimlerin görüşleri bilimsel bir metotla ele alınıp değerlendirilmiştir (İstanbul 1969; *Oryantalizmin Soruları* içinde, İstanbul 1995). 3. *Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri*. İbrahim Hakkı'nın 192. ölüm yıl dönümü dolayısıyla 1972'de İstanbul İl Genel Meclisi'nde verdiği konferansın metnidir. Küfrevî'nin Millî Eğitim Bakanlığı *İslâm Ansiklopedisi*'nde aralarında "Besmele, Fâtıma, Fâtiha ve Gazzâlî" maddelerinin de bulunduğu yirmi civarında maddesi Kasım Küfrevî imzasıyla yayımlanmıştır. Ayrıca "Gazneliler ve Selçuklular Devrinin Tezkir Muhiti" adlı bir makalesi bulunmaktadır (*TTK Bildiriler*, IV [1952], s. 261-282).

BİBLİYOGRAFYA :

Kasım Küfrevî, "İbrahim Hakkı'da Tasavvuf", *192. Ölüm Yıldönümünde Erzurumlu İbrahim Hakkı* (haz. Hayrünnisa Çavuşoğlu), İstanbul 1974, s. 50-55; İlhami Nalbantoğlu, *Kasım Küfrevî'nin Ardından*, Ankara 1994; *Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Albümü 1920-2010*, Ankara 2010, s. 542, 612, 690, 840, 904, 1753; Recep Yılmaz, "TDV İSAM Kütüphanesi Bağış Koleksiyonları", *Yavuz Argıt Armağanı* (haz. Mustafa Birol Ülker), Kocaeli 2012, s. 318-319; www.tbmm.gov.tr (Kasım Küfrevî'nin meclis konuşmaları).



MUHAMMED KÜFREVÎ

KÜLEBİ, Mahmut Cahit

(1917-1997)

Türk şairi.

10 Ocak 1917'de Tokat'ın Zile ilçesine bağlı Çeltek köyünde doğdu. Babası Necati Bey, Erzurumlu Gullebiler, annesi Feride Hanım ise Pasinler'in Aşağı Tayhoca (Tahirhoca) köyünden Karabeyoğulları sülâlesine mensuptur. İlk öğrenimini Zile, Çamlıbel ve Niksar'da (1929), orta ve lise öğrenimini Sivas Erkek Lisesi'nde (1936), yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Yüksek Öğretmen Okulu'nda gördü (1940). Memuriyet hayatına 1943'te Antalya Lisesi edebiyat öğretmenliğiyle başladı; Ankara Devlet Konservatuarı (1946-1954) ve Gazi Lisesi'nde (1954-1956) öğretmen ve idareci olarak devam etti. 1956'da müfettişliğe geçti ve uzun süre bu görevini sürdürdü. Bir ara Millî Eğitim Bakanlığı kültür müsteşar yardımcılığı yaptı. 1973'te emekliye ayrıldı. 1976-1983 arasında Türk Dil Kurumu genel sekreterliği görevini yürüttü. 20 Haziran 1997'de



Mahmut
Cahit
Külebi

Ankara'da öldü, mezarı 2010'da Niksar'a nakledildi. Genelde dışa dönük, hayatı ve yaşamayı seven bir mizaç sergileyen şair aynı zamanda hassas, kırılğan ve çekingen kişilik özellikleriyle dikkati çeker.

Cahit Külebi'nin şiire olan ilgisi Sivas Erkek Lisesi'nde gelişip şekillenmiş, ilk şiiri "Gurbet Acısı" 1933'te *Toplantı* dergisinde yayımlanmıştır. Bu tarihten 1938'e kadarki dönem sanat hayatının çıraklık devri olarak değerlendirilebilir. Asıl şiir üslûbuna 1940'lı yıllarda kavuşur. *Toplantı*, *Yücel*, *Gençlik*, *Sokak*, *Varlık*, *Ülkü*, *İstanbul*, *Yaratış*, *Kaynak*, *Türk Dili*, *Yenilik*, *Hisar*, *Hürriyet Gösteri*, *Yazko Edebiyat* şiirlerini yayımladığı dergilerdir. Diğer türlere fazla iltifat etmeyen Külebi şiiri amacı ve hedefi yine kendisi olan söz sanatı olarak benimser. Ona göre şiir insanın ana dili çalgısında söylediği bir türküdür. Müşahhasın dünyasını ifadeyi önemseyen şairi soyut dünya pek ilgilenmez. Külebi, belli bir çevre veya tabiat içinde günlük hayatın çeşitli görünüşleri, ihsasları, ümitleri, kırılışları, sevinçleri ve hüznülerinin peşindedir. İnsanı, toplumu ve tabiatı tarihî derinlik ve felsefî boyutta yakalama endişesinden uzaktır. Yazdığı 150 civarındaki şiirin içeriği bakımından "ferdî ben" ve "ben" in dışındaki insanla dünya gibi iki ana eksen çevresinde yoğunlaşır. Şiirlerinin büyük bir kısmında kendi "ben" i üzerinde durur. Sevgi, aşk, özlem, ayrılık, gurbet, yaşama sevinci, yaşlanma, öte duygusu, bedbinlik, ölüm, tabiat ve sanat ferdliliğinin asıl temalarını teşkil eder. Şiirleri büyük ölçüde hayat ve hâtıralarından gelişir. "Ferdî ben" in dışındaki dünya, insan ve olaylar üzerinde yoğunlaşan şiirleri sosyal olma nitelikleriyle belirginleşir. Büyük ölçüde memleket konusu etrafında toparlanabilecek olan bu şiirler onun memleketine ve insanına duyduğu sevgiden güç alır. Yer yer romantik, yer yer realist bakış açısıyla, sıcak ve samimi üslûbuyla memleket coğrafyası, insanı ve tabiatından manzaralar sunan Külebi "memleket edebiyatı"nın önemli şairlerindedir. Geleneksel yapı içinde şiire

başladığı halde zamanla serbest anlayışı benimsemiştir. İki uzun şiir denemesine rağmen daha çok kısa metni tercih etmiştir. Vezin ve kafiye de gelenekten yola çıkmış, kişiliğini bulduktan sonra serbest anlayışta karar kılmıştır.

Şiirlerinin kelime kadrosu büyük ölçüde konuşma dili ve halk dilinin imkânlarına dayanır. Bundan dolayı üslûbu yalın, açık, tabii, sade ve samimidir. Bu niteliklere rağmen şiirin nesrin tuzağına düşmesine izin vermez. Metinler misraların nazım birimi veya bütün içindeki yapısı; tekrar, asonans, alliterasyon sanatları; yer yer kafiye, redif ve veznin sağladığı ritim ve âhenkle belli bir mûsikiyi elde eder. Benzetmeler de onun şiirlerini renklendiren önemli bir unsurdur. Dil ve üslûbunda 1960'lardan sonraki dönemde az da olsa halk dilinden yazı diline doğru bir kayma gözlenir. Ayrıca bazı metinlerde biraz daha kapalı imaj ve sembollerle örülmüş üslûp gayreti dikkati çeker.

Tam anlamıyla ve bütün şiirleriyle, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde görülen herhangi bir edebî grup veya anlayışa dahil edilemeyen Cahit Külebi, 1930'lardan 1990'lara uzanan dönemdeki Türk şiirinde gelenek çizgisine çok yakın ve millî kaynaklardan beslenen, fakat kendine has, ferdi ve orijinal şiir kozası örme başarısına ulaşmış bir şairdir. Birinci Yeni'nin garipliği ve mevcut şiir geleneğine tepkisinin, İkinci Yeni'nin toplumdan kopukluğu, kapallılığı ve soyut imaj düşkünlüğünün, sosyal / sosyalist gerçekçilerin Marksist ideoloji eksenindeki toplumculuğunun hâkim olduğu dönemlerde kimi zaman kendi "ben" i üzerine kapanan Külebi, kimi zaman da memleketine ve memleketinin insanlarına yönelmiş, bu iki dünyaya ait kalıcı, güzel, sıcak ve samimi şiirler kaleme almıştır.

Eserleri. Şiir: *Adamın Biri* (1946), *Rüzgâr* (1949), *Atatürk Kurtuluş Savaşında* (1952), *Yeşeren Otlar* (1954), *Süt* (1965), *Şiirler* (1969), *Türk Mavisî* (1973), *Sıkıntı ve Umut* (1977), *Yangın* (1980), *Bütün Şiirleri* (1982), *Güz Türküleri* (1991). **Nesir:** *Şiir Her Zaman* (1985), *İçi Sevda Dolu Yolculuk* (1986). **Tercüme:** *Renate* (1947), *Papatya Falı* (1965), *Avrupa Konseyi Ülkelerinde Anadili Öğretimi* (1974).

BİBLİYOGRAFYA :

Muzaffer Uyguner, *Cahit Külebi*, İstanbul 1991; Vecihi Timuroğlu, *Cahit Külebi*, Ankara 1995; *Cahit Külebi'ye Saygı* (haz. Mustafa Şerif Onaran v.dğr.), Ankara 1998; İsmail Çetişli, *Cahit Külebi ve Şiiri*, Ankara 1998; Mustafa Şerif Onaran, *A'dan Z'ye Cahit Külebi*, İstanbul 2004.



İSMAİL ÇETİŞLİ

KÜLSÛM b. HİDM

(كلثوم بن الهدم)

Ebû Kays Külsûm
b. el-Hidm b. İmrüilkays
el-Amrî el-Evsî el-Ensârî
(ö. 2/624)

**Hicret sırasında
Hz. Peygamber'i Kubâ'da
misafir eden şahâbi.**

Evs kabilesinin kollarından Amr b. Avf oğullarına mensuptur. Hicretten önce İslâmiyet'i kabul ettiği, Kubâ'da yaşadığı, Kays adlı bir oğlu, Umeyre adlı bir kızı ve Hilâl b. Ümeyye'nin annesi Üneyse adlı bir kız kardeşinin olduğu bilinmektedir. Resûl-i Ekrem hicret sırasında Kubâ'ya geldiğinde o sırada bir hayli yaşlı bulunan Külsûm b. Hidm'in yanında Hz. Ali gelinceye kadar misafir kaldı. Kaynaklarda farklı rivayetler bulunmakla birlikte (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 46; İbn Hişâm, II, 494; Taberî, II, 382) Resûl-i Ekrem'in 8 Rebülevvel 1 (20 Eylül 622) tarihinde Kubâ'ya ulaştığı ve 12 Rebülevvel (24 Eylül) Cuma günü Medine'ye gitmek için hareket ettiği genellikle kabul edilmektedir. Yola çıkmadan önce Hz. Peygamber geceleri Külsûm'un evinde kaldı, gündüzleri de Sa'd b. Hayseme'nin evinde kendisini ziyaret edenlerle görüştü. Kubâ'da iken Külsûm'un evinin önündeki hurma kurutma yerini de içine alan (Şâmî, III, 380) ilk mescidin yapımında bizzat çalıştı. Külsûm'un evi kabilenin değişmesinden sonra yeniden inşa edilen Kubâ Mescidi'nin güneyinde kaldı.

Külsûm b. Hidm'e ait evin o dönemin şartları içerisinde misafir ağırlamaya en uygun evlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'le birlikte Hz. Ali, Zeyd b. Hârise, Hz. Peygamber'in âzatlıları Eneşe (Üneyse) ile Ebû Kebşe, Hz. Hamza, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Habbâb b. Eret, Süheyl b. Beyzâ, Safvân b. Beyzâ, İyâz b. Züheyr, Abdullah b. Mahreme, Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh, Ma'mer b. Ebû Serh, Amr b. Ebû Amr, Umeyr b. Avf, Ebû Mersed Kennâz b. Hasîn (Husayn) ve oğlu Mersed ile Sa'd b. Havle de Külsûm'un evinde kaldı. Bu evde hicretten sonra da misafir ağırlama işi sürdürüldü. Habbâb b. Eret'in hicretten sonra Külsûm'un vefatına kadar onun evinde kaldığı bilinmektedir. Ayrıca Habeşistan'dan Mekke'ye dönmüş olan Mikdâd b. Amr da Medine'ye gelince bir süre Külsûm'un evinde misafir kaldı. Cömert ve sâlih bir zat olan Külsûm b. Hidm, Resûlullah tarafından Hamza b. Abdülmuttalib